Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.
Aralık 2010. Cilt:1. Sayı:1
http://dergi.adu.edu.tr/egitimbilimleri/

Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi Programının Okulöncesi Kurumlara Devam Eden Çocukların Problem Çözme Becerisine Etkisi *

Yrd.Doç.Dr. Nermin Koruklu
Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi
nonerkoruklu@hotmail.com
Nermin Yılmaz
Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Öğretmeni

Özet

Bu çalışmanın amacı, çatışma çözme ve arabuluculuk eğitiminin altı yaş grubu çocukların problem çözme becerilerine etkisini incelemektir. Çalışmada, ön test son test deney öncesi model kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında Koruklu ve Özdil (2008) tarafından geliştirilmiş "Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmacılar ayrıca video kaydı ve gözlem tekniğinden yararlanarak nitel verilerle çalışmayı desteklemişlerdir. Bulgulara göre, çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi altı yaş grubu çocukların problem çözme becerilerinde etkili olduğu görülmüştür ($p<.05$). Bu bulguya göre, eğitim alan öğrencilerin eğitim öncesi akranlarıyla yaşadıkları kişilerarası çatışmalarda gösterdikleri yıkıcı davranışlarda azalmaların olduğu ve yapıcı davranışlarda da artışların olduğu saptanmıştır. Nitel verilerden elde edilen bulgulara göre ise çocukların eğitimden sonra yapıcı problem çözme becerisini ortaya koyan kelimeleri kullanmaya başladığı görülmüştür. Bunlar; "problemimizi nasıl çözebiliriz?", "Hadi çözüm için konuşalım.", "problemimizin alternatif çözümünü bulabilir misin?" şeklinde özetlenebilir. Bu bulgular, okulöncesi dönemde çocuklara verilecek çatışma çözme ve arabuluculuk eğitiminin öğrencilerin problem çözme davranışlarına etki ettiğini göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Çatışma, çatışma çözme, arabuluculuk, akran arabuluculuğu, okulöncesi çocuklar

*Çalışmanın bir bölümü XIV World Congress of Comparative Education Societies (WCCES 2010)'de sözlü olarak sunulmuştur.

The Effects of Conflict Resolution and Mediation Education on Problem Solving Behavior of 6 Years Old Children

Abstract

The aim of this research was to investigate the effect of conflict resolution and mediation education on problem solving skills of 6 years old children. The research was pre test-post test pre experimental one group model. In order to get data "Interpersonal Problem Solving Scale" which was developed by Koruklu and Özdil (2008) was used. Also researcher used video record for gathering quantitative data. Results shows that the conflict resolution and mediation education effects on problem solving skills of 6 years old children ($p<.05$). It means, after education children destructive behavior decreased and constructive behavior increased in their peer relation. Also children begin to use some words which are related with constructive problem solving skills. Such as; "how can we solve our problem, let's talk about this", "Can you find any other alternatives in order to solve our problem" etc. These are showed us that the education is effective on children problem solving behavior.

Keywords: Conflict, conflict resolution, mediation, peer mediation, preschool child

GİRİŞ

Bireylerin; mutlu, kendisiyle barışık, hedeflerini doğru tayin edebilen ve bu yolda çıkabilecek engellerle başa çıkabilmesi için, insan hayatının her döneminde olduğu kadar okul öncesi döneminde de uygun yaşantılar geçirmesi önemlidir (Oktay, 2002). Okulöncesi dönemde çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek, çocukların diğer bireylerle başarılı bir etkileşime geçmesi ve iletişim kurması açısından önemlidir. Çocukların sosyal-duygusal gelişimleri değerlendirildiğinde bebeklikten itibaren kendi duygularını, isteklerini ve niyetlerini karşı tarafa iletebildikleri (Dunn, Bretherton, Munn, 1987), başka bir birey problem yaşadığında ona nasıl yardımcı olunabileceğinin farkında oldukları (Zahn-Waxler ve diğ. 1992), zor durumda olan arkadaşlarının rahatlaması için onlarla eşyalarını paylaştıkları (Favver ve Branstettet, 1994; Hay ve diğ. 1999), çatışma durumlarında da çatışmalarla başa çıkma becerisine sahip oldukları saptanmıştır (Alink ve diğ. 2006). Bebeklikten itibaren gelişmeye başlayan sosyal duygusal gelişimin okulöncesi eğitim kurumlarında desteklenmesi daha sağlıklı kişilerarası ilişkilerin kurulmasına katkı sağlayacaktır. Bireyin sosyal ilişkilerindeki niteliği ve kişilerarası ilişkilerde yaşanan problemlerle başa çıkabilmesi sosyal uyum kuramlarının temel çerçevesini oluşturmaktadır (Shure, 1997).

Bireyler etkileşime geçtiği diğer bireylerle zaman zaman problemler yaşayabilir ve bunlar çatışmaya dönüşebilir. Kişilerarasında yaşanan çatışma istekler ya da beklentilerdeki farklılıklardan doğan anlaşmazlıkları kapsayan gerçek yaşamın özel bir formu olarak tanımlanır (D'Zurilla, Nezu, Maydeu-Olivares, 2004). Deutsch (1973)'a göre çatışma, birbirine uymayan etkinliklerin sonucunda oluşur. Rahim (1983) ise çatışmayı, kişilerarası etkileşimler sürecinde taraflar arasındaki uyuşmazlık ve tutarsızlıklar sonucunda ortaya çıkan durum olarak tanımlamıştır. Çatışma çözme ise, çatışmanın taraflar arasında uzlaşma ya da anlaşma ile sonuçlanmasını içerir (Karip, 1999). Maurer (1991), tarafların çatışmalarını başarılı bir şekilde çözmek için bir araya gelerek yaptıkları çalışma sürecini çatışma çözme

olarak tanımlamıştır. Duryea (1992), çatışma çözümünü tarafların ihtiyaçlarının temel alındığı pazarlık süreci olarak tanımlamıştır. Sosyal problem çözme kuramına göre ise bireyin çevresiyle kurduğu ilişkilerine uyum yapabilmesi için problem çözme becerisine sahip olması gerekmektedir. Bu kuramda problem çözme, bireyin günlük yaşamda karşılaştığı problemlere bilişsel-davranışsal süreçlerden yararlanarak etkili çözümler bulması olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel-davranışsal süreç kapsamında; a-belirli problemler için etkili çözümlere ulaşılmasına katkı sağlaması, b-pek çok alternatif çözümler içerisinden en etkin çözüm seçeneğinin seçilme olasılığını artırması yer alır. Sosyal problem çözme kuramı problemlerin kazan kazan yaklaşımı ile çözülmesi anlayışını benimsemektedir (D'Zurilla, Nezu, Maydeu-Olivares, 2004).

Kişilerarası problem çözme becerisinin kazanılabilmesi için okul öncesi eğitim programlarında yer verilmesi gerekmektedir. Shure ve Spivack (1982) çocukların eğitim verilirse 4 yaşından itibaren akranları ve yetişkinlerle yaşadıkları kişilerarası problemleri çözmede bilişsel problem çözme becerilerini kazanabileceklerini ifade etmişlerdir. Başka bir çalışma, okulöncesi eğitime devam eden siyah öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Araştırma bulgusu, kişilerarası bilişsel problem çözme beceri eğitiminin 4-5 yaş çocukların çekingen ve dürtüsel davranışlardan koruduğu ve var olan yıkıcı davranışlarda azalmaya neden olduğu görülmüştür (Shure ve Spivack,1979).

Bu çalışmanın dayandığı çatışma çözme ve arabuluculuk programının amacı, çocuklara problem çözme becerileri kazandırarak kişilerarası ilişkilerde daha yapıcı davranışlar kazanmalarına yardımcı olmaktır. Bunun sonucunda da erken çocukluk döneminde yer alan çocukların sosyal duygusal gelişimlerine destek olunmaya çalışılmaktadır. Bireyin çatışmaları ele alış biçimi ile duygusal, bilişsel ve kişilik gelişimlerinin olumlu ya da olumsuz yönde oluşumunda etkili olduğu ortaya konmuştur (Sandy ve Cochran, 2000).

Öğrencilere yapıcı çatışma çözme yöntemlerini öğretmek ve çatışma çözme süreci için gerekli becerileri kazandırmak amacı ile Amerika Birleşik Devletleri'nde birçok çatışma çözme eğitimi programı geliştirilmiştir ve programlar müfredat programları içinde yer alarak öğrencilere uygulanmaktadır. Uygulanan bu programlardan en etkili olanlarından biri; çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi programıdır (Koruklu, 1998).

Arabuluculuk**;** arabulucu adı verilen, eğitim almış, tarafsız üçüncü bir kişinin yardımı ile çatışmaların ele alındığı, bir çatışma çözme yöntemidir (Smith ve Sidwell, 1986). Okullarda, çatışma çözme programları ile birlikte arabuluculuk programları da uygulanarak; öğrenciler, hem olumlu çatışma çözme becerileri hem de arabuluculuk becerileri kazanmaktadır. Çatışma çözme ve arabuluculuk programları uygulanarak arabulucu öğrencilerin yetiştirilmesi, toplumda, barış ve demokrasinin yaygınlaşmasını sağlaması açısından da önemlidir. Okullarda çatışma çözme ve arabuluculuk programlarının uygulanması; çatışmaların yapıcı bir biçimde çözümlenmesini sağlayarak öğrencilerin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Öğrenciler öğrenme etkinliklerine daha fazla zaman ve enerji harcayabilmekte, böylece, akademik başarıları artmaktadır (Taştan, 2004). Arabuluculuk eğitiminin etkililiğine yönelik yapılan çalışmalarda da sınıflarda yaşanan şiddet olaylarında azalmaların olduğu, çatışma durumunda öğretmene şikayet etmek yerine kendilerinin çözüm üretmeye başladıkları görülmüştür (Koruklu, 2008). Johnson (1988)'ın yaptığı bir başka çalışma sonucuna göre arabuluculuk eğitimine katılan öğrencilerin iletişim ve sosyal problem çözme becerileri kazandıkları ortaya konmuştur. Elde edilen bu sonuçlar değerlendirildiğinde çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimlerinin okulöncesi dönemden başlanarak sürdürülmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada, okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş grubu çocuklara, aile içinde ve akran gruplarında yaşadıkları çatışmaları çözmelerine yardımcı olacak çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi verilerek yapıcı problem çözme becerisi kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, çatışma çözme ve arabuluculuk eğitiminin amacı, çocukların birbirleriyle

yaşadıkları problem durumlarında alternatif çözümler üretmelerine ve bu ürettikleri çözümleri davranışlarına yansıtmalarına katkı sağlamaktır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi'ne katılan çalışma grubu öğrencilerinin kişilerarası problem çözme ölçeğinin yıkıcı problem çözme boyutundan elde ettikleri ön test puanları ile son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark var mıdır?

2. Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi'ne katılan çalışma grubu öğrencilerinin kişilerarası problem çözme ölçeğinin yapıcı problem çözme boyutundan elde ettikleri ön test puanları ile son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark var mıdır?

3. Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi'ne katılan çalışma grubuna kazandırılmaya çalışılan problem çözme becerileri kalıcı olmuş mudur?

4. Çatışma Çözme ve Arabuluculuk eğitimi almayan altı yaş grubu çocuklarla çalışma grubu çocukların çatışma durumunda verdikleri tepkiler nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, tek grup ön test son test yarı deneme modeli kullanılmıştır. Modelin kullanılma nedeni uygulayıcıların sınırlılıklarıdır. Tek grup ön test-son test modelinde, gelişigüzel seçilmiş bir gruba bağımsız değişken uygulanır. Hem deney öncesi hem de deney sonrası ölçmeler yapılır (Karasar, 2009). Araştırmanın bağımsız değişkeni, problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanmış eğitim programı, bağımlı değişken ise altı yaş çocukların kişiler arası problem çözme davranışlarıdır. Bu modelin eksikliklerini gidermek amacıyla eğitim bittikten 5 ay sonra çalışma grubuna ve benzeri bir karşılaştırma grubuna örnek bir çatışma durumu verilerek çocukların verdiği tepkiler karşılaştırılmıştır. Bunun nedeni

bağımlı değişkene çalışmada yer alan bağımsız değişkenden farklı değişkenlerin etkisinin olup olmadığını kontrol edebilmektir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında, İzmir ili Menderes ilçesi Gölcükler Adnan Olcay İlköğretim Okulu'na devam eden 6 yaş grubu çocuklar oluşturmuştur. Çalışma grubundaki öğrencilerin cinsiyete göre dağımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Deney Grubu
Kız	4
Erkek	7
Toplam	11

Çalışmada çocukların problem çözme davranışlarının uygulanan çatışma çözme ve arabuluculuk eğitiminin dışında kontrol edilemeyen değişkenlerden dolayı olup olmadığını görmek amacıyla karşılaştırma grubu alınmıştır. Bu grubun benzer özelliklerde olması için yine İzmir ilinin bir kasabasında bulunan Milli Eğitime bağlı anasınıfı belirlenmiştir. Deney grubu ile benzeri özelliklere sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla sınıf öğretmeninden çocukların anne babaların eğitim ve sosyo ekonomik düzeyleri hakkında bilgi alınmıştır. Karşılaştırma grubunda 9 erkek, 6 kız yer almaktadır. Araştırmacıların izleme grubu öğretmeninden aldıkları bilgiler çerçevesinde çalışma grubu ile benzer özelliklere sahip olduğu kabul edilerek izleme ve karşılaştırma çalışması yapılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada nicel ve nitel veri toplanmıştır. Nicel veri toplama aracı olarak, çocukların problem çözme davranışlarını belirlemek amacıyla

Koruklu ve Özdil (2008) tarafından geliştirilen "Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği" kullanılmıştır.

Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği (KPÇÖ), okul öncesi çocukların kişilerarası problem çözme davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. KPÇÖ yıkıcı problem çözme ve yapıcı problem çözme olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. KPÇÖ, yıkıcı problem çözme alt boyutu 16 maddeden, yapıcı problem çözme alt boyutu 8 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin puanlaması; 1: Hiçbir zaman, 2: Ara sıra, 3: Genellikle, 4: Her zaman şeklindedir. Ölçek öğretmen tarafından doldurulmuştur. Öğretmen, ölçeği her bir öğrencisinin sınıf içerisindeki davranışlarını gözleyerek doldurmuştur. her bir öğrencinin sınıf içersindeki davranışları göz önünde bulundurularak doldurulmuştur.

Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Literatürde okulöncesi dönem çocuklarının birbirleriyle yaşadıkları çatışma örnekleri incelenerek, okul öncesi kurumlara devam eden çocukların aktivitelerinde karşılaştığı ve karşılaşabilmesi mümkün olan problem çözme davranışlarından yola çıkılarak, yaşanması olası olan kişilerarası problemler tespit edilmiş ve 72 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Ölçekte yer alan maddeler kişilerarası problem çözme becerisine uygun olup olmadığıyla ilgili beş tane öğretim üyesine sunulmuş onlardan ölçekte yer alan maddeleri yıkıcı ve yapıcı problem çözme boyutuna uygun olup olmama durumuna göre değerlendirme yapmaları istenmiştir. Ölçekle ilgili uzman görüsü alınırken; hiç uygun değil, biraz uygun, uygun, çok uygun şeklinde 4' lü dereceleme kullanılmış ve uzmanlar tarafından çok uygun görülen 53 madde alınmıştır.

Geçerlik Çalışması

Ölçeğin geçerlik çalışması için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre "Yıkıcı Problem Çözme" alt boyutu 16 maddeden oluşmakta, maddelerin yük değerleri 0.902 ve 0.556 arasında değişmekte ve toplam varyansın %42'sini açıklamaktadır. Ölçekte, "Yapıcı Problem

Çözme" boyutunda 8 madde yer almakta, maddelerin yük değerleri 0.749 ve 0.584 arasında değişmekte ve toplam varyansın %15'ini açıklamaktadır. Buna göre iki faktörün açıkladığı varyans %57'dir. Maddelerin yük değerleri ile ilgili bulunan veriler, istatistiksel olarak anlamlı olup, maddelerin ayırt edicilik bakımından iyi olduğu söylenebilir.

Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısına bakılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığının yıkıcı problem çözme boyutunda .95, yapıcı
problem çözme boyutunda.83 olduğu bulunmuştur. Büyüköztürk (2005), hesaplanan güvenirlik katsayılarının.70 ve daha yüksek olmasının güvenirlik için yeterli görüleceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği'nin güvenilir olduğu söylenebilir (Özdil, 2008).

Nitel Veriler

Nitel verileri elde etmek için video kayıtlarından, öğretmen gözlemlerinden ve olay kaydından yararlanılmıştır. Okulöncesi öğretmeni çalışmanın başlangıcından itibaren sınıf içersindeki öğrencilerin problem çözme davranışlarını düzenli olarak gözlemiş ve kayıt etmiştir. Ayrıca her gün serbest zaman etkinlikleri saatinde video kayıtları yapılarak çocukların kendi aralarında yaşadıkları problem durumlarında deney öncesinden deney sonuna kadar nasıl bir değişimin yaşandığı kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak izleme çalışmasında çalışma grubu ve karşılaştırma grubuna örnek çatışma durumu verilmiş ve çocukların tepkileri video ile kaydedilmiştir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Çocukların "Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği" (KPÇÖ) puanları arasında farklılaşmanın olup olmadığı "Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi" ile analiz edilmiştir. Wilcoxon İşaretli Sıralar testi ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır. Bu test, ilişkili iki ölçüm setine ait fark puanlarının yönünün yanı sıra miktarlarını da

dikkate alır. Wilcoxon işaretli sıralar testi, a) bağımlı değişkenin en az sıralama ölçeğinde olmasını, b) gözlem çiftlerinin birbirinden bağımsız olmasını gerektirir (Büyüköztürk, 2009: 162). Sonuçların yorumlanmasında p=.05 anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir. Ayrıca sonuçlar nitel verilerle desteklenmiştir.

Süreç

Çalışma öncesinde araştırmacılar öğrencilerin problem çözme becerilerini değerlendirmek amacıyla "Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği" uygulamışlardır. Arkasından okulöncesi öğretmeni olan araştırmacının Çatışma Çözme ve Arabuluculuk eğitimi vermesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerde, sınıf ortamında bir köşe "Barış Köşesi" olarak düzenlenmiştir. Bu köşede bir pano asılmış ve panoya öğrencilerin hazırlamış olduğu barış ve arkadaşlık resimleri asılmıştır. Ayrıca eğitimler sırasında kullanılmak üzere barış şarkıları CD'si oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak eğitim anında çocukların birbirleriyle rahatça etkileşimde bulunabilmesine olanak sağlayacak U düzeni oturma biçimi oluşturulmuştur. Bu fiziksel düzenlemelerin arkasından üç ay boyunca her gün bir saat olmak üzere toplam 60 saatlik eğitim gerçekleştirilmiştir. Eğitim kapsamında Koruklu tarafından hazırlanan hikayeler, kullanılmıştır. Programın kapsamında; kişilerarası ilişkiler ve önemi, çatışma durumları ve farklı çözüm biçimleri, yapıcı ve yıkıcı çözüm yolları, kişilerarası ilişkilerde üçüncü bireylerin yardım etme süreci olarak arabuluculuk nedir ve arabulucu kimdir, iletişim becerileri-iyi ve kötü dinleme, alternatif çözüm üretme, ben dili yer almıştır. Çocuklar için eğitim sonunda tekrar KPÇ Ölçeği doldurulmuştur. Ayrıca eğitim sonunda kazandırılmaya çalışılan kişilerarası problem çözme becerilerinin kalıcı olup olmadığını test etmek için beş aylık bir süreden sonra çocuklara örnek çatışma durumu anlatılmış ve onlardan çözüm önerileri alınmıştır. Buna ek olarak karşılaştırma yapmak amacıyla çalışma grubunun özelliklerine yakın bir okulöncesi kurumdaki altı yaş grubu çocuklara da aynı örnek çatışma durumu anlatılmış ve nasıl çözebilecekleri sorulmuştur. Bu süreç video ile kaydedilmiştir.

BULGULAR

*Alt problem 1***:** Kişilerarası Problem Çözme Eğitimi'ne katılan çalışma grubu öğrencilerinin KPÇÖ' nin Yıkıcı Problem Çözme boyutundan elde ettikleri ön test puanları ile son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark var mıdır?

Tablo 2. Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği Yıkıcı Problem Çözme Alt Boyutunun
Çalışma Grubu Ön Test-Son Test Puanları Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son test-öntest	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	P
Negatif sıra	11	6.00	66.00	2.94*	.003
Pozitif sıra	0	.00	.00		
Eşit	0	-	-		

Tablo 2 incelendiğinde, Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği Yıkıcı Problem Çözme alt boyutunun, çalışma grubu ön test- son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Elde edilen bu bulguya göre, Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi'nin deney grubundaki çocukların yıkıcı problem çözme davranışlarını azaltmasında etkili olduğu söylenebilir ($p < 0.05$).

Alt Problem 2: Kişilerarası Problem Çözme Eğitimi'ne katılan çalışma grubu öğrencilerinin KPÇÖ' nin Yapıcı Problem Çözme boyutundan elde ettikleri ön test puanları ile son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark var mıdır?

Tablo 3. Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği Yapıcı Problem Çözme Alt Boyutunun
*Çalışma Grubu Ön Test-Son Test Puanları Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuç*ları

Son test- ön test	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	z	P
Negatif sıra	0	.00	.00	2.936*	.003
Pozitif sıra	11	6.00	66.00		
Eşit	0				

Tablo 3'e göre, Kişilerarası Problem Çözme Ölçeği Yapıcı Problem Çözme alt boyutu, çalışma grubu ön test ve son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi'ne katıldıktan sonra yapıcı problem çözme davranışlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgu, Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi'nin çalışma grubundaki çocuklara yapıcı problem çözme davranışı kazandırmada etkili olduğunu göstermektedir ($p < 0.05$).

Nitel veriler değerlendirildiğinde deney grubunda yer alan öğrencilerin deney öncesi çatışma durumuna verdikleri tepkilerin dış denetime dayalı disiplin anlayışına göre çözülmeye çalışıldığı gözlenmiştir. Buna bir örnek sorun yaşayan çocuğun arkadaşını öğretmenine şikayet etmesi olarak gösterilebilir. Video kayıtları ve öğretmenin olay kayıt raporları incelendiğinde sınıf içerisinde yaşanan çatışmaların genellikle yıkıcı davranışlarla çözülmeye çalışıldığı ortaya konmuştur. Örneğin arkadaşının saçını çekme, onu itme ya da kendine yapılanın aynısını ona da yapma şeklinde gözlenmiştir. Eğitimden sonra ise yukarıda ifade edilen davranışlarda azalmaların olduğu buna ek olarak ise çatışma durumlarında çocukların daha çok "problemimizi konuşabiliriz", "Hadi barış köşesine gidip

sorunumuzu çözelim”,” Arkadaşım seni üzdüğüm için özür dilerim” gibi ifadelere yer verdikleri görülmüştür.

Bulgularda elde edilen farklılaşmanın kalıcılığını test etmek için 5 ay sonra uygulanan örnek durum çalışmasında da benzeri tepkileri verdikleri görülmüştür. Eğitim alan öğrencilerin arkadaşıyla problem yaşadığında onunla konuşarak, alternatif çözüm üreterek çözebileceğini ifade ettikleri görülmüştür. Buna ek olarak karşılaştırma grubunda yer alan öğrencilerin ise kendilerine verilen örnek çatışma durumunda nasıl davranacakları sorusuna “öğretmene söylerim, özür dilerim, ona kızarım” gibi cevaplar verdikleri görülmüştür.

TARTIŞMA

Uygulanan “Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi”nin deney grubundaki çocukların yıkıcı problem çözme davranışlarının azalmasına ve yapıcı problem çözme davranışlarının ise artmasında etkili olduğu görülmüştür ($p < 0.05$). Alan yazında benzeri bir çalışma Özdil (2008) tarafından yapılmıştır. Çalışmada, “Kişilerarası Problem Çözme Eğitim”nin okulöncesi kurumlara devam eden çocukların kişilerarası problem çözme becerilerine etkisi incelenmiştir. Sonuçta, 6 yaş grubunda yer alan çocuklara verilen eğitimin çocukların yıkıcı davranışlarında azalmaya, bunun yanında yapıcı problem çözme davranışlarında ise artışa neden olduğu saptanmıştır. Bu araştırmada elde edilen bulguyla paralellik göstermektedir. Benzeri başka bir çalışma ise Anlıak ve Dinçer (2005) tarafından yapılmıştır. Bu araştırma, farklı eğitim yaklaşımları uygulayan iki okulöncesi eğitim kurumunda (özel ve resmi) çocukların aldıkları eğitim sonucunda kişiler arası problem çözme beceri düzeylerinde bir farklılık olup olmadığını değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulguya göre, farklı eğitim yaklaşımlarıyla eğitim programlarını zenginleştiren özel okul öncesi eğitim kurumunda, uygulanmakta olan okul öncesi eğitim programının çocukların problem çözme ve alternatif çözüm düşünme becerileri üzerinde daha etkili olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu devlet okullarında var olan eğitim programının

çocukların problem çözme davranışlarına diğer özel eğitim kurumlarında uygulanan program kadar etkili olmadığını göstermektedir. Bu sonuç Çatışma Çözme ve Arabuluculuk eğitiminden sonra çocukların problem çözme davranışlarında gözlenen olumlu yönde değişmelerle tutarlılık göstermektedir.

Yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde, çocukların eğitim verilirse 4 yaşından itibaren akranları ve yetişkinlerle yaşadıkları kişilerarası problemleri çözmede bilişsel problem çözme becerilerini kazanabileceklerini ortaya koymuşlardır (Shure ve Spivack, 1982). Yine Shure ve Spivack (1979)'ın okulöncesi eğitime devam eden siyah öğrenciler üzerinde yaptıkları bir çalışmada, kişilerarası bilişsel problem çözme beceri eğitiminin 4-5 yaş çocuklarını çekingen ve dürtüsel davranışlardan koruduğu ve var olan yıkıcı davranışlarda azalmaya neden olduğu görülmüştür. Emerson (1990) farklı yaş gruplarında yaptığı bir çalışmada da çatışma ve problem çözme becerileri eğitiminin öğrencilerin yapıcı problem çözme davranışı kazanarak okulda olumlu yönde atmosferin oluşumuna katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Gözlemler, olay kayıtları ve ses kayıtlarından elde edilen verilere göre çatışma çözme ve arabuluculuk eğitiminden önce sınıfta doğal olarak yaşanan çatışma durumlarında çocuklarda birbirine şiddet gösterme (oyuncakla arkadaşına vurma, saçını çekerek ona zarar verme vb.), kötü sözler söyleme, bağırma gibi olumsuz davranışlar, bu yöntemlerle çözemediklerinde ise sürekli olarak öğretmene şikayet etme ve sorunu öğretmene çözdürme (özellikle öğretmenin çatışma yaşadığı arkadaşına ceza vermesini istemesi gibi davranışlar) eğilimi gözlenmiştir. Fakat süreç içinde ilk olarak yapılan şikayetleri azaltmaya yönelik barış köşesi uygulaması, sorunlarını arkadaşlarıyla konuşarak çözmelerine yönlendirme gibi çalışmalar sınıfta şikayet oranının azalmasında etkili olmaya başlamıştır. Şikayet oranında gözlenen azalmayla birlikte çocukların barış köşesine yönlendirilmesi bazı çocukların barışı, sorunları konuşarak çözmeyi sadece özür dilemek olarak

algılamalarına neden olmuştur. Süreç içerisinde çocukların barış köşesiyle ilgili bu anlayışının da onların yaşananları anlatmak dışında alternatif çözümler üretmelerini istemekle istenilen yönde değiştiği görülmüştür.

Çatışma çözme ve arabuluculukla ilgili yapılan çalışmalarla birlikte zamanla çocukların özür dilemek dışında alternatif çözüm önerilerini düşünmeye başladıkları gözlenmiştir. Hatta bazı çocuklarda alternatif, çözüm gibi kelimelerin kullanıldığı gözlenmiştir. En son yapılan etkin dinleme ve ben dilini kullanma konulu çalışmalarla çocukların çatışma durumunda öğretmene şikayet etme davranışlarının büyük oranda azaldığı gözlenmiştir. Şikayet etmeye devam eden birkaç öğrencinin de yönlendirildiğinde sorununu arkadaşıyla konuşarak çözme eğilimi gösterdikleri gözlenmiştir. Bunlar dışında çocukların artık birbirlerine duygularını ifade etmeye çalıştıkları, çatışma durumlarında arkadaşlarına karşı daha olumlu tepkiler gösterdikleri, çatışma çözümü için öğretmene başvurmak yerine kendilerinin çözmeye yöneldikleri, çatışma çözmenin özür dilemek dışında alternatiflerle de gerçekleştirilebileceğinin farkına vardıkları gözlenmiştir.

Çatışma çözme ve Arabuluculuk Eğitimine başlamadan önce çocuklarda "Hayır, özür dilemeyeceğim", "Konuşmak istemiyorum" gibi sorunun çözümüne odaklanmadan verdikleri tepkiler yerine eğitimin sonunda şu durumlar gözlenmiştir; Sınıfta arkadaşlarının arasında yaşanan uyuşmazlık durumlarını "çatışma" olarak tanımlayabilmişlerdir, çatışma durumu yaşandıktan sonra "konuşarak, alternatif çözüm üretmek" ifadesini kullanarak bunun gerekliliğini fark etmişlerdir. Çatışma durumlarında doğrudan arkadaşlarını suçlayıcı "niye alıyorsun, onu ben aldım ilk önce" gibi ifadeler veya şiddet göstererek elindekini almak gibi tepkiler yerine "Arkadaşım canımı acıttın, böyle yaptığın için üzüldüm" gibi duygularını ifade eden cümleleri kullanmaya başlamışlardır.

Eğitimin kalıcılığını belirlemek amacıyla beş aylık bir süreçten sonra çalışma grubundaki ve karşılaştırma grubundaki çocuklara örnek bir çatışma durumu anlatılmış ve verdikleri tepkiler kaydedilmiştir. Bu kayıtlardan elde

edilen bulgulara göre çalışma grubundaki çocukların böyle bu durumda barış köşesine giderek ve sorunu konuşarak çözeceğine dair cevaplar verdiği görülmüştür. Buna karşın karşılaştırma grubundaki çocukların, özür dilemesi gerektiği ya da öğretmene söylemesi gerektiği şeklinde cevaplar sunduğu görülmüştür. Bu nitel sonuçlar da çocukların eğitimden sonra sorun çözmek için konuşmanın gerektiğini ve daha da önemlisi sorun çözümünde kendinin de yer alması gerektiğini fark etmişlerdir. Ayrıca aldıkları eğitimin kalıcı olduğu da söylenebilir. Buna karşın karşılaştırma grubunda yer alan çocukların geleneksel yaklaşımla dış denetimle sorunun çözülmesi yönünde tepkiler vermişler. Bu da verilen eğitimin çocukların yapıcı problem çözme becerileri kazanmalarında etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Elde edilen bulgulara göre, okulöncesi dönemde çatışma çözme ve arabuluculuk eğitiminin verilmesi, yapıcı problem çözme becerisinin gelişmesine ve çocukların akranlarıyla yaşadıkları problemlere alternatif çözümler üretebilmelerine katkı sağlayacağı söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çatışma Çözme ve Arabuluculuk eğitiminin, okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş grubundaki çocukların yıkıcı davranışlarını azaltmada, yapıcı davranışları artırmada etkili olduğu söylenebilir. Deney öncesi ve deney sonrası yapılan ölçümlerde çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yıkıcı davranışlarında ve yapıcı davranışlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmanın olduğu görülmüştür. Bu bulguları destekleyen gözlem, olay kaydı ve video kayıtları sonucuna göre de çocukların eğitimden sonra "barış köşesine gidelim", "problemimizi konuşarak çözelim", "bu sorunun alternatif çözümü ne olabilir?" gibi konuşmaların yapıldığı ortaya konmuştur. Bunlar çocuklara verilen eğitim sonunda oluşan bir değişim olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca kalıcılığı test etmek için yapılan örnek çatışma durumu çalışmasında da çocukların kazandıkları yapıcı problem çözme becerilerini sürdürdüklerini göstermiştir. Buna ek olarak karşılaştırma grubunun verdiği tepkilerin daha geleneksel olması, okulöncesi eğitim

programlarında 1994-1995 yılları arasında çocuk merkezli aktif öğrenme ilkesine dayalı olarak geliştirilen program uygulamaya konmuş olmasına ve 2002 yılında yeniden düzenlenerek "36-72 Aylık Çocuklar İçin Okulöncesi Eğitim Programı" olarak yayınlanmış, hızlı ve yaygın kullanımı için ülke çapında çeşitli eğitimler ve seminerler başlatılmış olmasına karşın uygulama düzeyinde daha geleneksel yaklaşımların sürdürüldüğünün bir göstergesidir. Türkiye'de okulöncesi dönem çocuklarının kişiler arası problem çözme becerilerini geliştirmelerini hedef alan çok yönlü eğitim programlarının geliştirilerek etkililik düzeylerinin ve yeterliliklerinin saptanması ya da değerlendirilmesi gerekmektedir (Anlıak ve Dinçer, 2005). Okulöncesi dönemde çatışma çözme ve arabuluculuk eğitiminin verilmesi ile çocuklarda yapıcı problem çözme becerilerinin gelişmesine katkı sağlanacağı görülmüştür. Ayrıca bu eğitimlerin kişilerarasında yaşanan problemlere farklı seçenekler üretebilme becerisinin kazanılmasına yardımcı olacağı saptanmıştır. Son olarak, çocuklara öğretilen kazan kazan yöntemi ile sınıflarda daha barışçı ortamların oluşturulması sayesinde öğretmenlerin eğitim etkinliklerine daha çok zaman ayırma fırsatı elde edecekleri düşünülmektedir.

Bu araştırmanın sınırlılıkları göz önüne alındığında aynı çalışmanın kontrol gruplu öntest sontest modeline göre tekrar yapılması önerilmektedir. Ayrıca farklı yaş ve ekonomik düzeylerde de tekrarlanarak Türkiye koşullarına uyarlanması sağlanabilir. Buna ek olarak uygulama boyutunda okulöncesi öğretmenlerine çatışma çözme ve arabuluculuk konusunda eğitim verilmesi, anne babalara da aynı kapsamda eğitimlerin verilmesi ve önerilen programın okulöncesi eğitim programına alınması önerilmektedir.

Kaynakça

Alink, L.R.A., J. Mesman, J. van Zeijl, M.N. Stolk, F. Juffer, H.M. Koot. (2006). The early childhood aggression curve: Development of physical aggression in 10- to 50-month-old children. Child Development 77, no. 4: 954–66.

Anlıak,Ş., Dinçer, Ç. (2005). Farklı Eğitim Yaklaşımları Uygulayan Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Kişiler Arası Problem Çözme Becerilerinin Değerlendirilmesi. Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, vol: 38, no: 1, 149-166

Büyüköztürk, Ş. (2009). Veri Analizi El Kitabı. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Deutsch, M. (1973). The Resolution Of Conflict: Constructive And Destructive Processes. New Haven: Yale Universty Press.

Dunn, J., I. Bretherton, P. Munn. 1987. Conversations about feeling states between mothers and their young children. *Developmental Psychology* 23, no. 1: 132–9.

Duryea, M.L. (1992). *Conflict And Culture: A literature Rewiew And Bibliography.* Victoria, British Columbia, Canada: Universty Of Victoria Institute For Dispute Resolution.

D'Zurilla, T.J., Nezu, A.M., Maydeu-Olivares, A. (2004). Social problem solving: Theory and Assessment. In E.C. Chang, T.J. D'Zurilla, & L.J. Sanna (Eds.), Social Problem Solving: Theory, research, and training. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Emerson, J.M. (1990). Conflict Resolution For Students: A Study Of Problem Solving And Peer Conflict Management (Doctoral Dissertation,). Dissertation Abstracts International. 53, 995-A.

Farver, J.A.M., W.H. Branstetter. 1994. Preschoolers' prosocial responses to their peers' distress. *Developmental Psychology* 30, no. 3: 334–41.

Hay, D.F., J. Castle, L. Davies, H. Demetriou, C.A. Stimson. 1999. Prosocial action in very early childhood. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines* 40, no. 6: 905–16.

Johson, K.K. (1988). The Impact Of Conflict Management Training On Behavior And Self-Esteem Of Middle School Students (Doctoral Dissertation,) Dissertation Abstracts International 50, 2432-2433-A.

Maurer, R.E. (1991). *Managing Conflict: Tactics For School Administrotors*. Boston: Allyn&Bacan.

Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi (19. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karip, E. (1999) Çatışma Yönetimi. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Koruklu, N. (1998). "Arabuluculuk Eğitiminin Bir Grup İlköğretim Düzeyindeki Öğrencilerinin Çatışma Çözme Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara.

Koruklu, N. (2008). Okullarda Yaşanan Şiddet Olaylarını Azaltmaya Yönelik "Tüm Okulu Kapsayan Arabuluculuk Modeli"nin Uygulanmasına İlişkin Bir Çalışma. Communication in Peace Conflict in Communication, Eastern Mediterranen Universty Pres, 2008, North Cyprus.

Oktay, A. (2002).Yasamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem. İstanbul: Epsilon Yayın evi.

Özdil, G. (2008). Kişilerarası Problem Çözme Becerileri Eğitimi Programının Okulöncesi Kurumlara Devam Eden Çocukların Kişilerarası Problem Çözme Becerilerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Rahim M.A. (1983). A Measure Of Styles Of Handling Interpersonal Conflict.

Academy Of Management Journal. 26, 2, [368-376].

Sandy, S.V., Cochran, K.M. (200). The Development of Conflict Resolution Skills in Children. (Ed: M. Deutsch., P.T Coleman). The Handbook of Conflict Resolution, Theory and Practice. Jossey-Bass Publishers, San Francisco.

Shure M. B., Spivack G., 1982. Interpersonal Problem-Solving in Young Children: A Cognitive Approach to Prevention. *American Journal of Community Psychology*, VoL 10, No. 3.

Shure, M. B., Spivack G. (1979). Interpersonal cognitive problem solving and primary

prevention: Programming for preschool and kindergarten children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology* Volume 8, Issue 2 , pages 89 - 94

Shure, M. B. (1997). Interpersonal Cognitive Problem Solving: Primary Prevention of

Early High risk Behaviors in the Preschool and Primary Years. Primary Prevention Works (Ed: G.W. Albee ve T.P.Gullotta). National Mental Health Association, Sage Publications, Inc.

Smith, M., Sidwell, J. (1990). *Trainning And Implemantation Guide For Student Mediation İn Secondary Schools*. New Mexico Center For Dispute Resolution.

Taştan, N. (2004). Çatışma Çözümü ve Akran Arabuluculuğu Eğitimi Programlarının İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Becerilerine Etkisi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Zahn-Waxler, C., M. Radke-Yarrow, E. Wagner, M. Chapman. 1992. Development

of concern for others. *Developmental Psychology* 28, no. 1: 126–36.